

Article History

Received / Geliş
10.07.2018

Accepted / Kabul
30.07.2018

Available Online / Yayınlanma
31.07.2018

A COMPARATIVE RESEARCH ON BIRD MOTIF IN DIVAN POETRY AND FOLK POETRY

**DİVAN VE HALK ŞİİRLERİNDE KUŞ MOTİFİ ÜZERİNE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA**

Mehmet AKKAYA¹

Abstract

The two branches of Turkish poetry, divan and folk poetry, have taken into consideration the bird motif in terms of the possibility of different imaginations and thoughts. First of all, when expressing the characteristics of love, they have benefited from the bird image as a symptom. In these two branches of Turkish poetry, the beloved goes through the names anka, huma, fahin, bâz, tâti. Unlike the bunda, folk poetry takes local birds such as swans and ducks as poetry. While poetry in folk poetry is addressed with the names of birds, it is worth noting that poetry penetration is much more mazmun in poetry poetry. The poem's tendency is poetry (nightingale), lover (anka, humble), competitor (crow). When sources of poetry branches are taken into consideration, it is natural that there are differences in preferences. Because of the classical understanding of Dîvan poetry, it is more influenced by the local environment as well as the tradition of the Anatolian geography where the popular poetry develops while offering a more traditional structure. Divan poetry is based on metaphorical approaches. It does not tend to mention the name of a true bird. It takes bird names as poetry with artistic expressions such as metaphor, encouragement and metaphor. However, people can put poetry into these names without considering the metaphor of poetry. The bird, which feels its weight in both poems, is a blush. When a numerical evaluation is made on the bird names in the poems, it is seen that the poem about 25-30% of the popular and poetry poems of bulbul is placed in poetry. It is natural that in these approaches, it is necessary that the lover be considered as a rose. It is a natural result that there are differences according to the sources and development environments that the poetry feeds on. As a whole, bird names in Turkish poetry show a remarkable wealth in poetry.

Anahtar Kelimeler: Bird, poem, motif, symbol, simile.

Özet

Türk şiirinin iki şubesi olan divan ve halk şiiri, değişik hayal ve düşüncelere imkân tanınması bakımından kuş motifini dikkate almışlardır. Öncelikle sevgilinin özelliklerini ifade ederken teşbih unsuru olarak kuş imgesinden yararlanmışlardır. Sevgili, Türk şiirinin bu iki şubesinde ortak olarak anka, hümâ, şahin, bâz, tûti adlarıyla geçer. Bundan farklı olarak halk şiiri sevgiliyi kuğu, ördek gibi mahallî kuşları şiire almaktadır. Halk şiirinde sevgiliye kuş adlarıyla hitap edilirken, divan şiirinde daha ziyade mazmun olarak şiire girmesi dikkati çekmektedir. Örneğin şiirin eğilimi, aşığı (bûlbûl), sevgiliyi (anka, hümâ), rakibi de (karga) düşünür. Şiir şubelerinin beslendikleri kaynaklar dikkate alındığında tercihler bakımından farklılıkların olması doğaldır. Divan şiiri klasik anlayışa sahip olduğu için daha ziyade geleneksel yapı arz ederken halk şiiri geliştiği Anadolu coğrafyasının da etkisiyle geleneğin yanı sıra mahallî çevrenin etkisindedir. Divan şiiri, metaforik yaklaşımları esas alır. Doğrudan bir kuşun adını anma eğiliminde değildir. Mecaz, teşbih, istiare gibi sanatsal söyleyişlerle kuş adlarını şiire alır. Oysa halk şiiri metaforu gözetmeden bu isimleri şiire sokabilir. Her iki şiir şubesinde de ağırlığını hissettiren kuş, bûlbûldür. Şiirlerde geçen kuş adları üzerine sayısal bir değerlendirme yapıldığında bûlbûlün halk ve divan şiirinde yaklaşık olarak %25-30 oranında şiirde yer aldığı görülmektedir. Aşığın bûlbûl sembolüyle şiirde bu denli yoğunluk göstermesi doğal olarak bu yaklaşımlarda sevgilinin de gül olarak düşünülmesini gerektirir. Şiirin beslendiği kaynaklar ve gelişme çevrelerine göre farklılıkların olması doğal bir sonuçtur. Bir bütün olarak bakıldığında Türk şiirinde kuş adlarının şiirde dikkati çeken bir zenginlik arz ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuş, şiir, motif, sembol, benzetme.

¹ Dr. Öğretim üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

GİRİŞ

Divan şiiri ve halk şiiri, şiirimizin iki şubesidir. Aynı kaynaktan beslenen, aynı mekânda seyreden bu iki şiir ırmağımız yüzyıllar boyu birbirinden asla kopmadan, ayrılmadan, karşılıklı etkileşimle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Çeşitli konular belirlenip karşılaştırma yoluyla tetkikler yapıldığında aralarındaki yakınlık daha açık görülecektir. Fark, düşüncede, hayalde ve zevkte değil söyleyiştedir.

Divan tahlillerinin önemli bir bölümünü oluşturan hayvanatın belki de en zengin kısmını kuşlar meydana getirir. Dünya folkloruna bakıldığında Türk şiirinin bu husustaki zenginliği hemen dikkati çekmektedir. Kuşların bugünkü sınıflaması İsveçli doğa bilimci Carl Von Limme (1707-1778)'in yaptığı düzenlemedir. Buna göre 8700 kuş türü, 30.000'e varan bölgesel alt türlerle 28 aile grubuna ayrılır (Akalin, 1993: 7). İlkel kültürlerle ait olan inançlardaki kuş motifleri bugün en medeni bilinen toplumlarda folklorik bir unsur olarak yaşamaktadır. Bütün dünya edebiyatlarında ya doğrudan bir canlı türü olarak veya insanların yakıştırmasıyla özel bir anlam kazanarak önem arz eder.

TARTIŞMA

Divan şiirinde kuşlarla ilgili hayaller ve teşbihlerde genellikle kuşların özellikleri (rengi, ötüşü, sekişi, uçuşu)'yle aşık ve sevgilinin özellikleri arasında münasebet kurulur. Bu teşbihler yanında kuşlarla âşık ve sevgilinin özellikleri arasında yakın ilişkiler gözetilir. Mesela, sevgili için "ol kebüter", aşığın gönlü için "yavru şahin, murg-ı dil" rakib için de "zâg, huffâş" gibi ifadeler, isim niyetiyle kullanılır. Divan tahlillerinde bir ana başlık olan hayvanlar, kendi içinde Kuşlar, Dört Ayaklılar ve Böcekler (balıklar dahil) gibi başlıklar altında gruplandırılarak incelenir (Tolasa, 1973).

Türk divan şiiri, kuşları daha çok sembolik anlam ile değerlendirir. Bu yoruma göre bülbül; ağlayan aşıktır, tütü; konuşma, şahin; avcı, karga; gece karanlığı ve çirkin ses (şiirle rakibin adı), tavus; cennet kuşu, anka; felek, hüma; mutluluk ve devlet adamı özelliği taşır.

Kabul etmek gerekir ki hem divan şiirinde hem de halk şiirinde bülbül, yoğunluk itibarıyla %25-30 civarındadır. Ancak divan şiirinde kuş denince bülbül, çiçek denince gül, hatıra gelmemelidir. Şiirlerdeki yoğunlukları değişse de divan şiirinde 40-50'ye yakın kuş çeşidinden bahsedilir. Bu sayı, halk şiirinde biraz daha fazladır. Halkbilimci Stith Thompson'un verdiği bilgiye göre dünya folklor ve halk edebiyatında adı geçen kuşlar şunlardır;

"Ağaçkakan, Anka, Ardiç, Atmaca, Balaban, Balıkçıl, Baykuş, Bıldırcın, Bülbül, Cıvcıv, Devekuşu, Doğan, Gugukçuk, Güvercin, Hindi, Horoz, İskete, İspinoz, Kanarya, Karabatak, Karga, Kartal, Kaz, Keklik, Kırlangıç, Kuğu, Kuyruksallayan, Kumru, Kuzgun, Leylek, Martı, Ördek, Papağan, Piliç, Saka, Saksagan, Serçe, Sülün, Şahin, Tarlakuşu, Tavuk, Tavuskuşu, Turna, Yağmur Kuşu" (Thompson, 1975).

Bu listeden bizim halk edebiyatımıza aşına olmayan ya da pek sık zikredilmeyen ispinoz, iskete, yağmur kuşu dikkati çekmektedir. Bu tablo, gurur duyulacak bir zenginliğe sahip olduğumuzu gösteriyor. Şimdi, arz ettikleri şekil, renk, ötüş ve davranış özellikleriyle çeşitli tasavvur ve tahayyüllere neden olan kuşların her iki şiir şubemizde yoğunluk ve ortaklık itibarıyla "murg-ı hoş-elhan" larımıza vermiş olduğu ilhamlara bakalım:

"Ol hüma-peykere Zati okısan bu gazeli

İşinden dirdi sana murg-ı hoş elhan ancak" (Tarlan, 1967)

Bülbül

Bütün şiirimizin neredeyse dörtte birini bülbül tutar. Bütün gece güle terennümleri, aşığın ah u figanı olarak düşünülür. Bülbülle ilgili hayal ve düşüncelerin merkez noktası olan onun çilekeş aşık, gülün de onu inleyen vefasız sevgili olmasıdır;

“Hey yazık gül yaprağı gibi hevaya yeltenüp

Amri'nün eğlencesin bülbül-sıfat efgan kodun” (Çavuşoğlu, 1979)

Fuzuli ise inlediği için bülbülü sabırsız görüyor ve ona benzetilmek istemiyor;

“Ehl-i temkinem meni benzetme ey gül bülbüle

Derde yoh sabr anun her lahza min feryadı var” (Akyüz, vd. 1990)

Bülbül, öyle feryad eder ki ateşiyle dağı yakar;

“Garip bülbül konar gül budağına

Bülbülün feryadı dağı yandırır” (Öztelli, 1983)

Velhasıl onun işi hep ah u zardır;

“Bülbül gibi işin ah u zar olsun” (Öztelli, 1983)

Ama hiç değilse böylece halini sevgiliye arz edebilir;

“Bülbül bir gül için çekerse zarı

Halini arz eder yüz kere bari” (Sakaoğlu, 1990)

Şahin

Şahin (şehbâz, baz, laçin) ve doğan avcı kuş oluşu, boynundaki çanı, gözlerinin keskinliği ve pençeleriyle şiirimizde daha çok sevgilinin gözü, kaş, saç, bakışları, aşığın da gönlü yavru şahindir.

Bu şahinin eline düşünce kurtulmak mümkün değildir;

“Ey nizami umma yarun çin-i zülfinden halas

Kim görüpdür peşseyi kim çeng-i şahinden çıkar” (İpekten, 1974)

O, avını kimseye vermez;

“Şahin küçük amma vermez avını

Sen erittin yüreğimin yağını” (Öztelli, 1983)

Anka

Mitolojik bir kuş olan Anka'ya üzerinde otuz kuşun özellikleri bulunduğu varsayılarak simurg denmiş. Asla yere konmaz, ele geçmez, kimse onu görmemiştir. Kaf dağında yaşadığına inanılır. Bu itibarla ele geçmeyen sevgili için müşebbeh olması uygundur.

“Astan-ı yarda mesken bulursun Bakiya

Kaf'da seyr itdirem Anka'ya istiğnayı ben” (Küçük, 1994)

“Tefahür olma nesline nesliniz beşerdir ancak

Tefekkür kıl taal-Allah ne etti zümrüt-ankayı” (Sakaoğlu, 1990)

Hüma

Efsanevi bir kuştur. Yere inmez, çok yükseklerde uçar, dirisi de ele geçmez, havada yumurtlarmış. Yavrusu da yumurtadan çıkar çıkmaz uçarmış. Talih, devlet kuşu diye bilinir. Sevgili ve aşığın gönlü için müşebbehtir. Kanuni, sevgilinin zülf hümasının gölgesi üstüne düştüğü için bütün aşıklara padişah olmuştur;

“Anın-çün padişah oldum ser-a-ser cümle uşşaka

Hüma-yı zülf-i dilberden başuma saye düşmüştür” (Ak, 1987)

Karacaoğlan da sevgilinin kaşını, gözünü hümayaya benzetir;

“Baktım gözüne kaşına

Benzettim hüma kuşuna” (Öztelli, 1983)

Zâğ (gürâb, karga)

Görüntüsü ve sesiyle olumsuz değerlendirilen karga, şiirimizde bu yönüyle önemli bir yere sahiptir. Çok zaman rakip için isim olmuştur;

“Söyleşür da'im rakib-i zâğ ile amma bana

Bülbül-i güya gibi gonca dehanum söylemez” (Tarlan, 1967)

Güvercin (kebûter)

Kolay eğitilmesi, alıştığı yuvaya tekrar dönmesi, uzun mesafeler uçabilmesiyle haber kuşu olarak yetiştirilmesi, avlanıp kebab yapılması, havada takla atması ile şiire giren bir kuştur.

“Namerler uçuralım yine kebüteler ile

Ola kim okuya ol dilber-i şebâz gele” (Tarlan, 1967)

Karacaoğlan da sevgilinin duruşunu ve topuğunu güvercine benzetir;

“Güvercin duruşlu, keklik sekişli

Kıl ördek boyunlu ceylan bakışlı” (Öztelli, 1983)

“Güvercin topuklu hem ince belli” (Öztelli, 1983)

Kumru

Güzel ve içten ötüşüyle bilinir. Servi ağacıyla olan münasebetinden dolayı seven-sevilen hikayesinde aşık için sabır ve sadakat ifade eden müşebbeh olmuştur;

“Girdab-ı tavk-ı kumrı der ağuş ider am

Bir merve-i hiram çün ol serv-kaddedür” (Okçu, 1994)

“Avlusunda öter kumrular, kazlar” (Öztelli, 1983)

Tûti (papağan, bebga, dudukuşu)

Papağan, güzel ötüşü ve güzel görüntüsüyle kıymet arz eder. Şekerle beslenmesi, ayna karşısında konuşma talimi yapması, kafeste yaşamasıyla şiire girmiştir. Sevgili, çok zaman bu özelliklerinden dolayı papağandır. Kimi zaman da aşık gönlünün ifadesinde veya şiirini övmek düşüncesiyle kendisini papağana benzetir.

“Aşıkam tatlı tatlı sözlerine

Söyle ey tûti-i şeker-güffâr” (Çavuşoğlu, 1979)

"Hanı benim hurka ile postlarım

Ben tütümi bir kafeste beslerim" (Öztelli, 1984)

Baykuş (bum, cuğd)

Yıkıntılarda, viranelerde yaşaması, geceleri ortaya çıkması ve sesinin özelliğinden dolayı som diye nitelenen baykuşla ilgili olarak, kimin hanesine konarsa uğursuzluk, felaket getireceğine dair bir halk inancı vardır. Şairler, bu kuşu genellikle olumsuz zikrederler. Başlarına gelen felaketlerle baykuş arasında ilgi kurarlar. Dünya, bir virane, insan da bu yıkıntıda bir baykuştur;

"Ey olup sultan deyen dünyada menden yok

Sen beni bir eydat bil dünyayı bir virane tut" (Akyüz, vd. 1990)

O viranelerde yaşayan baykuş;

"Dünyada densiz ucuncan

Sefil baykuş viranedadır" (Öztelli, 1983)

Bir gün bahtsız aşığın mezar taşına tüneyecektir;

"Mezarımın baş taşına

Baykuş konar öter bir gün" (Öztelli, 1983)

Üveyk (fahte)

Her iki edebiyat şubemizde ortaklık arz eden kuşlardan biri de üveyktir. Bu kuşa yaban güvercini de denir. Daha ziyade serviye, söğüde, sık yapraklı ağaçlara konar. Servi-kumru münasebetindeki durum üveyk için de geçerlidir. O, servi endamlı sevgiliye yalvaran aşıktır.

"Murk-ı dil-i Baki'yi gözün fahte-asa

Efgan ider ol serv-i hıraman ucundan" (Küçük, 1994)

Gülün seveni bülbül servininde fahtedir;

"Bülbül dedi kim fahteye sözü unutma

Gül nakli benim serv-i hıraman senün olsun" (Onay, 1985)

Bir şiirde Karacaoğlan, Üveyr'i şöyle zikreder;

"Beşyüzü de üveyr bini de kırn

Beşyüz yedeğine al ister gönül" (Öztelli, 1983)

Bu bölümde, her iki şubesinde de zikredilen ancak halk şiirindeki yoğunluğundan dolayı mahsüsiyet arz eden kuşlara bakalım;

Keklik

Yaşadığı yerlerin çeşitliliği, güller gibi tasavvur edilen ötüşü ve gagasının kırmızılığıyla çeşitli hayallere imkân tanıyan keklik, divan şiirinde sıkça kendisinden bahsedildiği halde halk şiirinin vazgeçilmez kuşudur.

Amri, kekliğin sekerek yürümesine sevgilisinin rakibe giderken ayağına rakibin dikeninin katmasını sebep göstermiş;

"Rakib-i rü-siyeke varsa dilberün gezerek

Aceb mi kebk-i deri azrn-i har ider sekerek” (Çavuşoğlu, 1979)

Karacaoğlan;

“Keklik gibi taştan taşa sekersin” (Öztelli, 1983) diyerek, onun taştan taşa sekişine;

“San kınalı keklik indi pınara” (Öztelli, 1983) diyerek de onun mekanını ve rengini ifade ediyor.

Turna

Yine rengi, ötüşü, kabile halinde gidişi, eşlerin birbirine sadakati ile turna, halk şiirinde en sık bahsedilen kuşlardan birisidir. Divan şiirinde “küleng” adıyla geçen turna, Baki'nin mısralarında turnalar, figan ederek köyüne çekilen can ve gönül kuşlarıdır;

“Gökde efgan iderek sanma geçer hayl-i küleng

Çekilür kuyına murgan-ı dil ü can saf saf” (Küçük, 1994)

Onun tüyleri öyle güzeldir ki başına altın çelenk takan güzel, turnayı hatırlatır;

“Başına takmışsın altın çelengi

Turnada alınan tele dönmüşsün” (Öztelli, 1983)

Katar katar uçan turnalar, sıldan selam getirir;

“Irak değil ak pınar başına

Turna yârin selam saldı gel diye” (Öztelli, 1983)

Ördek

Rengi, ötüşü, kanat çırpması ve bulunduğu mekân olan göl, pınarla halk şiirinin baş tacı kuşlarından biridir. Divan şiirinde kaz şiire alınırken ördeğe pek şans tanınmamıştır. Sevgilinin sesi bülbül, siması ördek gibidir;

“Benim sevdiceğim bülbül ünlüdür

Ördek simalıca, yeşil donludur” (Öztelli, 1983)

Yine yeşil başlı, suna, gövel, gök gibi isimlerle bahsedilen ördek, bazen sevgili bazen de aşıktır;

“Ben gök ördek olam sen bir alıcı” (Öztelli, 1983)

“Gökte gövel ördek şahinin avı” (Öztelli, 1983)

“Sanki yeşil başlı ördek yüzer Elif Elif diye” (Öztelli, 1983)

Kaz

Beyaz rengi, tombulluğu ve şaşkınlığıyla şiirlerde zikredilen kaz, yine halk şiirinde kesif bir şekilde ele alınmıştır.

“Ey gönül insana bakma kim seni meh-tâb ider

Al da kurtar çok olur derler şu şaşkın kaza bak” (Sakaoğlu, 1990)

Şaşkın insana müşebbeh olmanın yanında son derece beşerî bir düşünceyle Karacaoğlan, onun dolmasını hayal ediyor;

“Bir aççım olsa da doldursa kazı” (Öztelli, 1983)

Kuğu

Yine rengi, endamı, nazlı yürümesi-yüzmesi ve boynunun uzunluğuyla daha ziyade halk şiirinde adı geçen bir kuştur.

“Göllerde kuğular olur

Gögüs ak, kara benlidir” (Öztelli, 1983)

Aşık, gölde yüzen kuğuyu görünce sevdiğini hatırlıyor ve eski derdi depreşiyor;

“Gölde bir çift kuğu ile kaz gördüm

Gene yenilendi şol eski derdim (Öztelli, 1983)

Şimdi de daha ziyade divan şiirine mahsus gibi görünen birkaç kuştan bahsedelim. Bunlardan biri, gagasındaki deliklerden rüzgârın etkisi sonucu çıkardığı sesle bilinen Musikâr (Kaknûs) kuşudur. Yüzünde 360 delik olduğu varsayılan bu kuş, öleceği zaman birçok çöp, odun yığar, üzerine oturur ve kanat çırparak odunları tutuştururmuş.

Musikâr

Naz oklarıyla sinesi delik deşik olmuş aşık, musikâr gibi inler;

“Sinemi naz okları deldi vurdukça gönül

Ûn verir her bir delikten nale musikâr tek (Akyüz, vd. 1990)

Hüdhüd

Çavuş kuşu veya ibibik kuşu diye de bilinir. Tepesindeki tüylerden dolayı “sahib-i külah” diye anılır. Divan şiirinde, Hz. Süleyman’a hezimet vermesi, nazarı, Saba melikesi Belkıs’a haber götürülmesiyle ilgili rivayetleri dairesinde şiirlerde sıkça anılmaktadır.

Başına nacak (külüng) düşmüş Ferhad ile hüdhüd arasında yakın bir münasebet vardır;

“Hüdhüde benzer ki sen murg-ı dil-i Ferhad’sın

Başına tişe takılmış nalede üstadsın” (Tarlan, 1967)

Yine daha ziyade halk şiirinde zikredilen ancak kesafet arz etmeyen kuşlardan şunları zikredebiliriz;

“Yaylaya çıkınca gukkular öter” (Sakaoğlu, 1986)

“Aşağıda akça çığın ötünce” (Sakaoğlu, 1986)

“Yiğitler elinde serdar kuşuyum” (Sakaoğlu, 1986)

“Sahil kuşu uruma uçtu” (Sakaoğlu, 1986)

“Garipçe garipçe öten ibili” (Sakaoğlu, 1986)

“Deve kuşunun darbu yeğın” (Elçin, 1987)

“İshak kuşu daim Hakadır ünü” (Elçin, 1987)

“Çalığışu bir an eylemez karar

Çayır kuşları da bulmuş iştihar” (Elçin, 1987)

“Daima kerkenes serçeyi öger” (Elçin, 1987)

- “Adet olmuş sakandur kuşun değer” (Elçin, 1987)*
“Bıldırcınla keklik ağlar daima” (Elçin, 1987)
“Karabatak yurdu ummana benzer” (Elçin, 1987)
“Martı, sakakuşu, kaşıkçı, toygar” (Elçin, 1987)
“Ağaçkakan serde o şeb-külâhı” (Elçin, 1987)
“Süglün ile çakırkuşunun varı” (Elçin, 1987)
“Dari kuşun böyle tutmazken kendin” (Elçin, 1987)
“Karban kuşu da verince sada” (Elçin, 1987)
“Akbaba zararsız yaşar mı yaşar” (Öztelli, 1984)
“Dağ horuzu öter arşın yüzünde” (Öztelli, 1984)

Halk şiirinde kuşlar hakkında bize fikir verebilecek bu örnekleri verdikten sonra divan şiirinde şekli, rengi, yürüyüşü, uçuşu ve ötüşüyle şairlere ilham veren, çeşitli tasavvur ve tahayyüllere neden olan kuşları topluca alfabetik olarak şöyle sıralayabiliriz;

1. Ağaçkakan (Kurnaz, 1987)
2. Akbaba (kerkes) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981)
3. Anka (simurg) (Akyüz, vd. 1990)
4. Balıkçıl (butimar) (Beyzâdeoğlu, 2000)
5. Baykuş (büm, cugd) (Uzgör, 1991)
6. Bozyörü (Tarlan, 1967)
7. Bülbül (andelib, hezar) (Çavuşoğlu, 1979)
8. Çaylak (zegan) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981)
9. Devekuşu (Çavuşoğlu, 1977)
10. Doğan (Tarlan, 1967)
11. Dürrac (çilkuşu) (Tarlan, 1967)
12. Güveran (kebûter, hamame) (Tarlan, 1967)
13. Horoz (dik) (Tarlan, 1967)
14. Hüdhdüd (Tarlan, 1967)
15. Hüma (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981)
16. Karga (zağ, gürab) (Tarlan, 1967)
17. Kartal (ukab, karakuş) (Küçük, 1994)
18. Kaz (Okçu, 1994)
19. Keklik (kebg) (Gölpınarlı, 1972)
20. Kırlangıç (perestü, tizber) (İpekten, 1990)
21. Kumru (Tolasa, 1973)
22. Kuzgun (kelag) (Tarlan, 1967)

23. Leylek (Tarlan, 1967)
24. Musikar (kakanüs) (Akyüz, vd. 1990)
25. Papağan (tüti, bebga, dudukuşu) (Tarlan, 1967)
26. Sa've (kuyruk sallayan) (Uzgör, 1991)
27. Serçe (üsfur, günçişik) (Tarlan, 1967)
28. Sığırak (Tarlan, 1967)
29. Sülün (tezerü) (İpekten, 1974)
30. Şahin (baz, laçın, balaban) (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981)
31. Tavuk (makiyan) (Tolasa, 1973)
32. Tavus (Okçu, 1994)
33. Tihu (çilkuşu) (İpekten, 1974)
34. Turfe (Kürkçüoğlu, 1973)

SONUÇ

Bu mahdüd inceleme halk ve divan şiirimizde kuşların yerini belirlemede bize bir fikir verebilecektir. Konuyla ilgili oluşan düşünceleri şöyle birkaç maddede toplayabiliriz;

1. Her iki şiir şubesinde de ilk anda dikkati çeken kuş bülbüldür. Bu kuşun yoğunluğu bütün kuş çeşitlerinin üçte biri kadardır. Genellikle klişeleşmiş bir ilgiyle aşık için müşebbehünbih olan bir kuş, Erzurumlu Emrah'ta 96 yerde geçer.
2. Efsanevi özellikler arz eden Anka, Musikar ve dini kaynaklı Hühüd ve Tavus'un divan şiirindeki yoğunluğu halk şiirine göre daha üst seviyededir.
3. StithThompson'ın "Dünya Folklor ve Halk Edebiyatları" kitabının kuşlar bölümünde zikrettiği isimlerin hemen hemen hepsi bizim şiirimizde çeşitli vesilelerle anılmaktadır.
4. Divan şiirinde eski av kültürünün de etkisiyle avcı kuşlar daha ziyade sevgili ve gönül için müşebbeh olarak dikkate değer ağırlıkta şiirimize girmiştir.
5. Halk şiirinde Aşık Ömer'in (Kuş Destanı) gibi şiirleri ölçü alınmazsa kuş adlarının çeşitliliği bakımından en dikkate değer şair Karacaoğlan'dır. Divan şiirinde ise yine özel şiirleri (Kara Fazlı-Gül ü Bülbül) değerlendirme dışı tutulunca Karacaoğlan'daki bu zenginlik, Zati'de görülmektedir.
6. Turna, Ördek, Keklik, Kuğu gibi kuşların şiirlerdeki kesafeti bunların halk şiirine mahsusiyetini düşündürmektedir.
7. Divan şiirinde asıl unsurun üstün kılınması düşüncesiyle teşbihe gidilir. Yani sevgilinin boyu serviye benzemez, servi ona benzemeye çalışır. Fakat halk şiirinde bunun tersi durumlar ve yüceltme düşüncesinden uzak teşbihler de görülebilmektedir.
8. Kuşların şiire girmesinde divan şiirinin hassasiyeti dikkati çekmektedir. Maksatsız, düz bir söyleyişte kuş adı geçmez.
9. Karşılaştırma yapıldığı zaman şiirlerde adı geçen kuşların her iki şiir kaynağımızda da hemen hemen aynı düşünce ve hayaller dairesinde şiire girdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, Ç. (1987). *Muhibbi Divanı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akalın, L. S. (1993). *Türk Folklorunda Kuşlar*. Ankara.
- Akyüz, K. vd. (1990). *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Beyzâdeoğlu, S. (2000). *Sünbülzâde Vehbî*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *Amri Divanı*. İstanbul.
- Çavuşoğlu, M. ve Tanyeri, M. A. (1981). *Hayreti Divanı*. İstanbul.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahya Bey Divanı*. İstanbul.
- Elçin, Ş. (1987). *Aşık Ömer*. Ankara.
- Gölpınarlı, A. (1972). *Nedim Divanı*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizâmî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İpekten, H. (1974). *İsmetî Divanı*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İpekten, H. (1990). *Nâilî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1987). *Hayali Bey Divanı Tahlili*. Ankara.
- Küçük, S. (1994). *Baki Divanı*. Ankara.
- Kürkcüoğlu, K. E. (1973). *Seyyid Nesimi Divan'ından Seçmeler*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.
- Okçu, N. (1994). *Şeyh Galib*. Ankara.
- Onay, A. T. (1985). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Öztelli, C. (1983). *Karacaoğlan (Bütün Şiirleri)*. İstanbul.
- Öztelli, C. (1984). *Pir Sultan Dostları*. İstanbul.
- Sakaoğlu, S. (1986). *Dadaloğlu*. Ankara.
- Sakaoğlu, S. (1990). *Bayburtlu Zihni Bibliyografyası*. Ankara.
- Tarlan, A. N. (1967). *Zati Divanı*. İstanbul.
- Thompson, S. (1975). *Motif-Index Of Folk-Literature*. Bloomington and London: Indiana University Press.
- Tolasa, H. (1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara.
- Uzgör, T. (1991). *Fehim-i Kadim*. Ankara.